

ДОСЛІДЖЕННЯ СТРУКТУРИ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ ЙОГО ФОРМУВАННЯ

INVESTIGATION OF THE STRUCTURE OF EQUITY AND PECULIARITIES OF ITS FORMATION

УДК 658.14 (045)

Гайдаржийська О.М.к.е.н., доцент кафедри фінансів,
обліку і аудиту
Національний авіаційний університет**Рибак О.М.**к.е.н., доцент кафедри фінансів,
обліку і аудиту
Національний авіаційний університет**Чайковська А.О.**студентка
Національний авіаційний університет

У статті досліджено сутність власного капіталу підприємства. Розглянуто основні теоретичні аспекти формування власного капіталу підприємства. Охарактеризовано основні функції власного капіталу підприємства. Проаналізовано структуру власного капіталу підприємства та його види. Виділено основні проблеми управління власним капіталом підприємства.

Ключові слова: капітал, власний капітал, позиковий капітал, функції власного капіталу, структура власного капіталу, управління власним капіталом.

В статье исследована суть собственного капитала предприятия. Рассмотрены основные теоретические аспекты формирования собственного капитала предприятия. Охарактеризованы основные функции

собственного капитала предприятия. Проанализирована структура собственного капитала предприятия и его виды. Выделены основные проблемы управления собственным капиталом предприятия.

Ключевые слова: капитал, собственный капитал, заемный капитал, функции собственного капитала, структура собственного капитала, управление собственным капиталом.

In the article the essence equity company. The basic theoretical aspects of the equity of the company. Characterized the basic functions of the equity of the company. The structure of its own capital and its types. The main problem equity management company.

Key words: capital, equity, loan capital, equity features, equity structure, management equity.

Постановка проблеми. Власний капітал є головною умовою підтримання нормального фінансового стану підприємства, виступає одним із найважливіших об'єктів фінансового та управлінського обліку, а також є об'єктом фінансового аналізу підприємства. Власний капітал представляє собою втілені в оборотні та оборотні активи кошти, основною метою функціонування яких є започаткування та розвиток підприємства. Також слід зазначити, що саме власний капітал являє собою головне джерело фінансування діяльності підприємства, а на основі результатів його використання керівництво приймає рішення щодо ефективності тих чи інших видів господарської діяльності підприємства. Структура, достатній розмір та раціональне використання власного капіталу забезпечують привабливість та потенціал підприємства, що у свою чергу сприяє максимізації прибутку. Таким чином, дослідження структури власного капіталу підприємства та особливостей його формування є не лише актуальними, а і необхідними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження питань сутності капіталу внесли такі вчені, як: К. Маркс, А. Маршал, Д. Рікардо, У. Петі, П. Самуельсон, А. Сміт, І. Фішер, Д. Хикс та ін. Питання оптимізації структури капіталу підприємства висвітлені в працях Дж. Бейкера, С. Майерса, Н. Майлуффа, М. Міллера, Ф. Модільяні, Дж.К. Ван Хорна, Дж. Вільямса та ін., а також російськими ученими Бланком І.О., Грачовим О.В., Ковальовим В.В., Воробйовим Ю.М., Стояновою О.С., Балабановим І.Т. та вітчизняними ученими Лук'яненко І.Г., Школьник І.О. і ін. Вплив структури капіталу на результати діяльності підприємства досліджувалися ученими Дж. Зечнером, Т. Оплером, С. Тітманом, Е.Ф. Фамом, К.Р. Френчем, Р. Хенкелем, А. Ховакиміаном.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сутності та структури власного капіталу підприємства, аналіз його функцій та визначення шляхів його формування, а також виявлення проблем управління влас-

ним капіталом задля подальшого їх вирішення, що сприятиме забезпеченню розвитку підприємства та максимізації прибутку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Капітал є одним з найбільш використовуваних економічних категорій. Він є базою створення і розвитку підприємства. Будь-яке підприємство повинно мати визначений капітал, який становить собою сукупність матеріальних цінностей і коштів, фінансових вкладень і витрат на придбання прав і привілеїв, необхідних для здійснення його господарської діяльності.

Власний капітал є основою для розвитку господарської діяльності будь-якого підприємства, він є одним із найістотніших і найважливіших показників, оскільки виконує такі функції:

1. **Функція заснування підприємства.** Власний капітал є фінансовою основою для введення в дію нового підприємства.

2. **Функція гарантії.** Що більший рівень власного капіталу підприємства, то вищою є його кредитоспроможність.

3. **Захисна функція.** Що більший рівень власного капіталу, то краще захищено підприємство від зовнішніх та внутрішніх факторів впливу на його діяльність.

4. **Функція фінансування.** Власний капітал використовується для фінансування операційної та інвестиційної діяльності підприємства, а також для погашення заборгованості по позиках.

5. **Функція управління та контролю.** Власний капітал забезпечує право на управління виробничими факторами та майном підприємства.

7. **Репрезентативна функція.** Власний капітал підприємства створює підґрунтя для довіри до нього з боку споживачів продукції або послуг.

Власний капітал утворюється двома шляхами:

- 1) внесенням власниками підприємства необхідних для заснування та подальшого функціонування коштів;
- 2) фінансовими накопиченнями підприємства.

Сума власного капіталу може збільшуватися внаслідок конвертування зобов'язань, а також збільшення вартості активів шляхом дооцінки необоротних активів, залучення дарчого капіталу, що не пов'язане із підвищенням рівня позикового капіталу.

Також слід виділити, що за формами власний капітал поділяється на дві категорії:

– сплачений капітал – це сума коштів, внесених власниками при заснуванні, а також додатково вкладений капітал, який може бути поділений за джерелами утворення;

– нерозподілений прибуток – це частина чистого прибутку, що не була розподілена між власниками.

Власний капітал можна класифікувати наступним чином: статутний капітал, пайовий капітал, додатковий капітал, резервний капітал, прибуток підприємства, а також кошти забезпечень наступних витрат. До власних коштів умовно належить і цільове фінансування, що надходить з державних джерел згідно із Законом України «Про Державний бюджет» [1].

Основу власного капіталу більшості підприємств становить статутний капітал, який є первісним джерелом інвестування та формування майна підприємства. Статутний капітал являє собою зафіксовану в установчих документах загальну вартість активів, які є внеском власників (учасників) до капіталу підприємства. Внески засновників можуть здійснюватися у вигляді: будівель, споруд, обладнання; інших матеріальних цінностей (виробничих запасів, готової продукції, товарів тощо); цінних паперів; прав користування землею, водою та іншими природними ресурсами та майном; інших майнових прав, у тому числі інтелектуальної власності; грошових коштів, у тому числі в іноземній валюті. Забороняється використання бюджетних коштів, отриманих у позику, коштів, отриманих під заставу. Збільшення статутного капіталу здійснюється за рахунок додаткових вкладів, реінвестицій дивідендів та прибутку, шляхом збільшення акцій за номінальною вартістю або збільшення їх номінальної вартості. Зменшення відбувається шляхом зменшення кількості акцій або їх номінальної вартості [2, с. 13].

Основу власного капіталу деяких підприємств, а саме споживчих товариств, колективних сільськогосподарських підприємств, житлово-будівельних кооперативів, кредитних спілок становить пайовий капітал. За рахунок пайових внесків відбувається його формування. Сам механізм формування пайового капіталу є аналогічним з механізмом формування статутного капіталу. Різниця між цими капіталами полягає в тому, що розмір пайового капіталу не фіксується в статуті підприємства [3, с. 26].

Додатковий капітал у складі власного капіталу утворює резерви капіталу підприємства, які можуть бути використаними без прямих фінансових втрат власниками, на відміну від втрати статутного капіталу, що є прямим збитком для власників. Складовими додаткового капіталу є додатковий вкладений капітал та інший додатковий капітал, який здебільшого використовуються, як резерви на покриття балансових збитків, за умови, що на ці цілі немає інших джерел [4, с. 147].

Однією зі складових власного капіталу є резервний капітал. Він є фінансовим джерелом, що створю-

ється як гарантія безперебійної роботи підприємства і дотримання інтересів третіх осіб. Утворення резервного капіталу може носити обов'язковий і добровільний характер. Резервний капітал створюється для покриття збитків підприємства, а також для збільшення статутного капіталу, погашення заборгованості у разі ліквідації товариства тощо [5, с. 196].

Прибуток підприємства, який є структурною одиницею власного капіталу – це частина доходу, що залишається на підприємстві після відшкодування всіх витрат, які пов'язані з виробництвом, реалізацією продукції (робіт, послуг) та іншими видами діяльності. [6, с. 49].

Кошти забезпечень наступних витрат, зазвичай, характеризують, як один із інструментів прихованого самофінансування [7, с. 154].

Формування власного капіталу підприємства здійснюється з використанням механізму формування капіталу, з урахуванням ефективного співвідношення власного і позикового капіталу за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел.

До внутрішніх джерел формування власного капіталу підприємства відносять:

1. Прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства після здійснення відрахувань обов'язкового характеру.

2. Амортизаційні відрахування, які нараховуються відповідно до основних засобів і нематеріальних активів підприємства.

3. Цільові надходження як джерела формування власних коштів підприємства.

4. Інші внутрішні джерела формування власних коштів підприємства.

До зовнішніх джерел формування власного капіталу підприємства відносять:

1. Статутний або пайовий капітал у вигляді коштів власників, що сплачуються при заснуванні підприємства; пайові внески учасників споживчих товариств, колективних сільськогосподарських підприємств, житлово-будівельних кооперативів, кредитних спілок.

2. Емісія цінних паперів.

3. Додатковий капітал сформований за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів, що використовуються на безповоротній та безоплатній основі.

4. Інші зовнішні джерела формування власних коштів підприємства.

Доцільно зазначити, що у складі внутрішніх джерел формування власного капіталу підприємства основне місце належить прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства після здійснення відрахувань обов'язкового характеру. У складі зовнішніх джерел формування власного капіталу підприємства, відповідно, основне місце належить статутному або пайовому капіталу, а також емісії цінних паперів.

Враховуючи специфіку дослідження, слід звернути увагу на такі дві основні схеми формування структури капіталу підприємства взагалі:

– змішане фінансування, яке передбачає формування капіталу підприємства як за рахунок власного капіталу, так і за рахунок позикового капіталу, структура яких формується за допомогою залучення власних і позикових коштів у різних пропорціях за умови ефективного їх співвідношення;

– повне самофінансування, яке передбачає формування капіталу підприємства виключно за рахунок власних коштів, враховуючи організаційно-правову форму підприємства.

Також необхідним є зазначити, що власне управління власним капіталом підприємства пов'язане із забезпеченням ефективного формування та використання накопиченої його частини та за умови забезпечення розвитку підприємства та максимізації прибутку.

Висновки з проведеного дослідження. Узагальнюючи вищезазначене, можна зробити наступні висновки:

власний капітал підприємства становить собою втілені в оборотні та оборотні активи кошти, основною метою функціонування яких є започаткування та розвиток підприємства, він виступає одним з найважливіших об'єктів фінансового та управлінського обліку, а також є об'єктом фінансового аналізу підприємства та являє собою головне джерело фінансування господарської діяльності підприємства. Ефективно сформований та використаний власний капітал підприємства виступає запорукою підтримання нормального фінансового стану підприємства;

підвищення питомої ваги власного капіталу підприємства призводить до позитивної тенденції впливу на господарську діяльність підприємства. У свою чергу, висока питома вага позикового капіталу підприємства потребує додаткових витрат та зменшує ліквідність балансу підприємства, підвищує рівень фінансових ризиків;

власний капітал є основою для розвитку господарської діяльності будь-якого підприємства, він є одним із найістотніших і найважливіших показників, оскільки він: є фінансовою основою для введення в дію нового підприємства; що більший рівень власного капіталу, то вищою є кредитоспроможність підприємства; що більший рівень власного капіталу, то краще захищено підприємство від зовнішніх та внутрішніх факторів впливу на його діяльність; використовується для фінансування операційної та інвестиційної діяльності підприємства, а також для погашення заборгованості по позиках; забезпечує право на управління виробничими факторами та майном підприємства; створює підґрунтя

для довіри до нього з боку споживачів продукції або послуг. Однак, слід зазначити, що вивчення напрямів розвитку управління власним капіталом, спрямованих на збільшення масштабів підприємства, забезпечення максимізації прибутку потребує подальших досліджень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про Державний бюджет України» від 21.12.2016 № 1801-VIII зі змінами та доповненнями від 21.04.2017 // [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1801-19>
2. Андрійчук В. Власний та позиковий капітал підприємств і критерії їх раціонального співвідношення / Андрійчук В., Галузинський С. // Економіка України. – 2015. – № 6. – С. 26–32.
3. Алексеєнко Л.М. Фінансовий капітал в економічній системі держави / Алексеєнко Л.М. // Фінанси України. – 2014. – № 9. – С. 8–14.
4. Афанасьєв А. Управління структурою капіталу / А. Афанасьєв, С. Кравченко // Економіка. Фінанси. Право. – 2015. – № 1. – С. 25–27.
5. Вівчар О.І. Власний капітал як фінансове джерело функціонування підприємства / О.І. Вівчар, М.В. Саварин // Науковий вісник НЛТУ. – 2014. – Вип. 19.5. – С. 146–150.
6. Горбатенко А.А. Особливості формування власних фінансових ресурсів підприємств в Україні // Економічний вісник Переяслав – Хмельницького ДПУ імені Григорія Сковороди. – 2015. – Випуск № 15/1. – С. 195–201.
7. Єршова Н.Ю. Обґрунтування деяких підходів до аналізу і оцінки власного капіталу підприємства як фактору його фінансової стійкості / Н.Ю. Єршова // Управління економікою. – 2015. – № 3. – С. 48–58.
8. Чиж Н.М. Особливості оптимізації структури власного капіталу за критерієм мінімізації його вартості / Н.М. Чиж // Економічні науки. Серія „Облік і фінанси”: збірник наукових праць / Луцький державний технічний університет. – Луцьк, 2015. – Випуск 4 (16). – Ч. 2. – С. 193–201.
9. Щєбликіна І.О. Власний капітал підприємства / І.О. Щєбликіна // Вісник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2015. – № 2 (14). – С. 388–395.
6. Horbatenko A. A. Osoblyvosti formuvannia vlasnykh finansovykh resursiv pidpriemstv v Ukraini // Ekonomichnyi visnyk Pereiaslav – Khmelnytskoho DPU imeni Hryhoriia Skovorody. – 2015. – Vypusk # 15/1. – S. 195-201.
7. Yershova N. Yu. Obruntuvannia deiakykh pidkhodiv do analizu i otsinky vlasnoho kapitalu pidpriemstva yak faktoru yoho finansovoi stiikosti / N. Yu. Yershova // Upravlinnia ekonomikoiu. – 2015. – # 3. – S. 48-58.
8. Chyzh N. M. Osoblyvosti optymizatsii struktury vlasnoho kapitalu za kryteriiem minimizatsii yoho vartosti / N. M. Chyzh // Ekonomichni nauky. Serii „Oblik i finansy”: zbirnyk naukovykh prats / Lutskyi derzhavnyi tekhnichnyi universytet. – Lutsk, 2015. – Vypusk 4 (16). – Ch. 2. – S. 193-201
9. Shcheblykina I. O. Vlasnyi kapital pidpriemstva / I. O. Shcheblykina // Visnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnogo ahrotekhnolohichnoho universytetu (ekonomichni nauky). – 2015. – # 2 (14). – S. 388-395.

REFERENCES:

1. Zakon Ukrainy «Pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy» vid 21.12.2016 # 1801-VIII zi zminamy ta dopovnenniamy vid 21.04.2017 // [Elektronnyi resurs] // Rezhym dostupu : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1801-19>.
2. Andriichuk V. Vlasnyi ta pozychkovyi kapital pidpriemstv i kryterii yikh ratsionalnoho spivvidnoshennia / Andriichuk V., Haluzynskiy S. // Ekonomika Ukrainy. – 2015. – # 6. – S. 26-32.
3. Alekseienco L. M. Finansovyi kapital v ekonomichnii systemi derzhavy / Alekseienco L. M. // Finansy Ukrainy. – 2014. – # 9. – S. 8-14.
4. Afanasiev A. Upravlinnia strukturoiu kapitalu / A. Afanasiev, S. Kravchenko // Ekonomika. Finansy. Pravo. – 2015. – # 1. – S. 25-27.
5. Vivchar O. Y. Vlasnyi kapital yak finansove dzherelo funktsionuvannia pidpriemstva / O. Y. Vivchar, M. V. Savaryn // Naukovyi visnyk NLTU. – 2014. – Vyp. 19.5. – S. 146-150.